
Les dones investigadores científiques en temps de coronavirus¹

Autor: Ccs. Ciències
Aprovació: Ple, 21 juny 2021

1.- Antecedents

Des del seu origen, el Consell Valencià de Cultura ha destacat, sempre que ha tingut ocasió, el caràcter de la Ciència com a pilar bàsic de la Cultura. A més, ha insistit en la defensa de la Cultura i la Ciència com a ferramentes imprescindibles per a canviar el nostre sistema productiu, econòmic i social. En aquesta línia, el CVC ha realitzat diversos informes, també des de la perspectiva de gènere, amb especial menció a la presència de dones científiques en les diferents vessants de la cultura. Citem: l'*Informe sobre un canvi de paradigma. La cultura i la Ciència: oportunitat davant la crisi*, aprovat en el Ple del 29 d'octubre del 2021; l'*Informe sobre la ciència i la investigació*, aprovat en el Ple del 24 de novembre del 2014; l'*Informe sobre dona i ciència* aprovat pel Ple el 30 de gener del 2017 i l'*Informe sobre la Dona en la Tecnologia* aprovat pel Ple del 15 de juny de 2019, fent referència en tots ells a la necessària contribució de la Ciència en la construcció d'una societat més justa i igualitària.

En el marc de les taules sobre Cultura i Pandèmia, portades a terme pel CVC durant aquest any 2021, s'ha presentat i debatut la temàtica de les dones investigadores científiques i en particular en aquests temps de la pandèmia. Una taula rodona on participaren quatre investigadores que des de les seues especialitats, ens han exposat els resultats dels seus treballs d'investigació així com també les seues experiències personals.²

1.1 Marc legislatiu

La Constitució Espanyola indica en el seu article 44.1 i 44.2 que els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual totes les persones tenim dret així com també a la ciència i a la investigació científica i tècnica en benefici de l'interés general. La Llei Orgànica 3/2007 de 22 de maig per a la igualtat efectiva entre dones i homes, en el seu article 3 assenyalava que el principi d'igualtat de tracte entre dones i homes suposa l'absència de tota discriminació, directa o indirecta, per raó de sexe i, especialment, per les derivades de la maternitat, l'assumpció d'obligacions familiars i l'estat civil. A l'article 5 de la mateixa llei es fa referència a la igualtat de tracte i d'oportunitats en l'accés al treball, en la formació i en la promoció professional, així com en les condicions de treball, principi d'igualtat que s'haurà de garantir en l'ocupació pública i privada, en l'accés a l'ocupació, en la formació professional, en

¹ Aquest informe ha sigut realitzat durant la pandèmia del Covid-19. Sabem de la dificultat i de la precarització laboral del personal investigador. En temps de pandèmia, la investigació duta a terme per les dones científiques s'ha vist encara més precaritzada ja que la responsabilitat de les cures principalment ha recaigut en elles.

² [CVC CULTURA I PANDÈMIA: DONES INVESTIGADORES CIENTÍFIQUES - YouTube](#)

la promoció professional i en les condicions de treball, incloses les retributives i les d'acomiadament. L'article 44, el qual fa referència a la igualtat i a la conciliació, en el seu punt 1 indica que els drets de conciliació de la vida personal familiar i laboral es reconeixeran als treballadors i treballadores de manera que fomenten l'assumpció equilibrada de les responsabilitats familiars, i evitar tota discriminació basada en el seu exercici. El marc legislatiu valencià considera en la Llei d'Igualtat 9/2003 al seu article 28 sobre l'accés a les noves tecnologies, i en concret en el seu punt 1, que la Generalitat facilitarà l'accés de les dones al maneig de les noves tecnologies de la comunicació i informació, amb especial incidència en la població femenina.

2. Raó de l'estudi

La perspectiva de gènere en la investigació científica i la incorporació de les dones en el món científic a Espanya es produeix amb dilació en relació als hòmens. Aquest retard es deriva de les funcions i els rols que la societat ha atribuït a les dones durant segles. Per poder contextualitzar la consolidació de les dones a l'esfera investigadora acadèmica hem de retrocedir a l'anomenat feminisme acadèmic amb la manifestació de la preocupació per la presència i relació de gènere a les institucions socials i a un treball crític que suavitza la prevalença masculina i incorpora els ideals feministes a les universitats. No es pot obviar que la veritable consolidació de la presència femenina a la Universitat va arribar a meitat de la dècada dels 70, quan el nombre de dones comença a ser significatiu i s'inicien els estudis i els grups de recerca amb perspectiva de gènere. Així ens va il·lustrar l'enginyera, professora i investigadora Mª Ángeles Lluch en la taula redona sobre les dones investigadores científiques. Catedràtica en l'àrea de coneixement de Tecnologia dels Aliments de la Universitat Politècnica de València, des del anys setanta, ha sigut una dona pionera per la seua carrera universitària i per les seues investigacions, en un món completament masculí. Fou la primera dona amb càrrec en l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials i la seua investigació va ser en el Departament de la Tecnologia dels Aliments, i com ella apunta, es trobà davant d'una societat sorpresa i no preparada per a l'arribada de les dones al món de la investigació universitària, per la qual cosa no fou fàcil la seua acceptació. Foren anys complexos i de crítiques cap a la seua feina amb comentaris com: estàs llevant-li la feina a un home. El recorregut professional i acadèmic de la professora Mª Ángeles Lluch és exemple de com la Universitat i la investigació han avançat en igualtat i en conciliació. El camí sabem que és llarg i que encara queda molt per recórrer, motiu pel qual la raó d'estudi principal d'aquest informe és que les lleis anteriorment citades en l'apartat de marc legislatiu, junt amb els seus articles corresponents, es complisquen. Des de la seua perspectiva personal i des de la seua experiència, la professora Mª Ángeles Lluch ens ha aportat el seu testimoni de com va lluitar per a fer del coneixement la seua professió i transmetre'l com a professora en un entorn universitari masculí i amb una dotació econòmica precària, a més de l'esforç afegit per la seua condició de dona en una societat sense cultura del treball i on el concepte de conciliació era inaudit. El coratge com a dona i científica per a exercir un càrrec directiu, les complicacions per iniciar la investigació i obrir-se pas en l'entramat del món científic, són de lloar.

Si bé la transformació del paper de les dones a les universitats s'ha estudiat des de diferents perspectives: enfocaments docents, perspectives de lideratge polític i organitzatiu a la institució, i malgrat el creixent interès derivat de l'auge i consolidació dels estudis de gènere, el coneixement del paper i el protagonisme que van adquirint les dones a l'activitat científica i investigadora, es troba encara a una fase incipient. Tot i trobar-nos en un camí de progrés en la igualtat, les dones encara es troben davant problemes d'assetjament laboral, violència de gènere, lluita pel poder i competitivitat, així com la complicada situació de les dones pel que fa a la promoció a llocs de lideratge superior que tradicionalment han estat ocupats per hòmens a causa de l'anomenat sostre de vidre. En els darrers anys a Espanya s'ha materialitzat un creixent interès per afavorir la igualtat governamental i científica d'hòmens i dones i destaca la creació de la Unitat de Dones i Ciència adscrita al Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats que junt amb la creació d'organismes públics i privats, afavoreixen l'equilibri real entre gèneres. No obstant això, la realitat mostra dades dispars ja que els homes continuen tenint més presència desenvolupant les carreres científiques de més prestigi. Tanmateix estadístiques apuntaven cap a un creixement continuat i estable de la presència de dones a l'esfera universitària.

La física Elena Pinilla Cienfuegos, investigadora en tecnologia nanofotònica, ara en els moments actuals, com a contrapunt cronològic generacional a la investigadora Mª Ángeles Lluch, ens parlava de com les dones són minoritàries i la investigació a hores d'ara no és igualitària i com la bretxa de gènere procedeix des dels Instituts d'Ensenyament Secundari. Una minoria més acusada en carreres més qualificades. A més de com la importància de la meritocràcia i el fet de la maternitat repercuteix en la possibilitat de seguir el ritme del treball, d'investigar, viatjar i publicar. Per esbrinar la situació cal descriure i valorar els mecanismes i els processos que permeten el creixement i el reconeixement d'hòmens i dones en el context científic i investigador. Així trobem que actualment a Espanya la carrera científica i el seu ascens està vinculat a la publicació en revistes de reconegut prestigi. Les publicacions científiques es posicionen com a mèrit preferent davant altres iniciatives de divulgació i aplicació científica. Per altra part, per al reconeixement de la tasca i la trajectòria en el coneixement científic tenen un lloc predominant els premis nacionals d'investigació com a màxim guardó. Alguns dels estudis demostren que les dones dediquen menys temps a la recerca i més a la docència i la gestió i si és així es perpetuaria la desigualtat en funció dels sistemes de promoció i acreditació vigents. També cal destacar les dificultats que tenen les científiques per a fer estades de recerca prolongades quan tenen menors al seu càrrec, així com els obstacles relacionats amb la conciliació de la vida laboral i social. Per tant, es continua evidenciant la supremacia de la figura masculina sobre la femenina pel que fa a publicacions científiques i al reconeixement, mèrit i lliurament de premis nacionals d'investigació a Espanya. Si bé els darrers anys les dones han obtingut un major reconeixement, la qual cosa permetia albirar una obertura a un equilibri. Els estudis i bases de dades de plataformes científiques permeten confirmar l'abast de difusió de persones que investiguen i amplificar la visibilitat, i tot plegat servir d'inspiració a les actuals i futures generacions que es dediquen a la investigació a Espanya. Rest a molta feina per a millorar la situació de les dones a la ciència tant a l'hora de despertar vocacions en infants i adolescents com també de trencar certs

estereotips arrelats de temps que perviuen. Vindria a ser com una alfabetització en ciència sense el biaix de gènere.

3. La pandèmia sobrevinguda - Estat de la qüestió

Quan es va decretar a Espanya l'estat d'alarma el 14 de març del 2020, una gran part de la investigació va entrar en pausa, menys alguns laboratoris per a treballar en la investigació del Covid. La pandèmia ha estat una prova per a la societat i és necessari analitzar el que està passant des de les diferents vessants i una d'elles és la de gènere. Anem doncs a aproximar-nos a la situació de les dones i en aquest cas què investiguen les investigadores científiques en temps de pandèmia. La pandèmia ha paraitzat el món i de sobte el terme coronavirus ha entrat a format part de les nostres vides. Moltes dones investigadores han vist tancats els seus laboratoris mentre han crescut les seues responsabilitats al voltant de les cures. Malgrat els obstacles, i sent una minoria en disciplines com les matemàtiques, la informàtica, la enginyeria i la intel·ligència artificial, les dones continuen brillant en la ciència segons l'ONU³. L'informe "Género y ciencia frente al coronavirus", publicat pel Ministeri de Ciència i Innovació⁴, ha assenyalat que fer ciència durant el confinament en l'interior de les nostres cases, no sempre ha sigut un espai igualitari on les tasques al voltant de les cures i del treball domèstic no han sigut compartides, la qual cosa ha afectat en major mesura a les dones i a les seues carreres professionals.

Els efectes del Covid 19 i del confinament són diferents en la salut segons les persones. Les dades desagregades per edat i sexe a Espanya mostren que el virus infecta de forma semblant hòmens i dones i la letalitat segons dades de diversos països pareix més alta en els hòmens. Perquè aquestes dades siguen científicament vàlides cal comptar amb dissenys experimentals robustos, i completats des de la transversalitat: països, ètnies, classes socials... A més els efectes del confinament no només són diferents segons les persones, també s'ha estudiat que tenen diferències segons el gènere. Segons les dades aportades per la doctora en medicina, M.ª Teresa Ruiz Cantero, investigadora de salut pública i medicina preventiva i investigadora del Covid 19, tot plegat des de la perspectiva de gènere, es produeix una evidència en el retard i error del diagnòstic en les malalties en les dones perquè no s'atenen al fet que els símptomes i els signes clínics són diferents als dels hòmens. Això suposa també un retard en l'atenció sanitària de les dones i major risc de morir. Segons els treballs d'investigació que va aportar a la taula rodona sobre les dones investigadores científiques, aquest problema afecta a 700 malalties de les dones i entre elles el Covid 19. Com bé va explicar no és tota una responsabilitat de la pràctica professional, sinó de la transmissió d'una informació esbiaixada. No és correcte igualar les malalties en els hòmens i les dones, els factors de risc, els símptomes, les respostes als tractaments i els pronòstics són diferents. Segons les seues paraules, a Espanya es treballa clínicament des de la perspectiva de gènere però no s'ha

³ [Pese a los obstáculos de la desigualdad de género, las mujeres y niñas brillan en la ciencia | Noticias ONU \(un.org\)](https://www.un.org/press/en/2020/03/scientific-women-covid19.shtml)

⁴ [Género y ciencia frente al coronavirus | FECYT](https://www.fecyt.es/publicaciones/genero-y-ciencia-frente-al-coronavirus)

arribat encara a la pràctica professional. Segons l'Organització Internacional del Treball⁵, les dones realitzen un alt percentatge del total de les hores de treball de cures no retribuït en tot el món en situació normal. Per altra part durant el confinament i les escoles tancades va augmentar considerablement a les llars les hores d'atenció als fills i filles. Si no es trenquen els estereotips tradicionals, la càrrega de treball sobre les dones pot augmentar perillosament, més estrés i menys temps per a les activitats professionals. El confinament ha portat també un risc afegit als casos de violència de gènere a la convivència. Es plantegen doncs també aquests temes en els marcs de la vulnerabilitat laboral i de la violència de gènere. En aquest sentit la Universitat de València, des de la Unitat d'Investigació d'Economia Feminista del departament d'Economia Aplicada, ha fet un estudi preliminar on constata que si bé hòmens i dones s'han vist afectades per la crisi, han estat les dones les que han augmentat el temps de dedicació a les tasques de la llar i de les persones dependents. Però també en aquesta investigació s'ha considerat, degut al seu alt impacte, que les primeres publicacions sobre el Covid han sigut d'hòmens ja que es troben majoritàriament als lideratges i en conseqüència les primeres publicacions sobre el Covid s'encarregaren als hòmens.

3.1. Dones científiques en el context del coronavirus. Investigació i producció

La viròloga June Almeida, nascuda en 1940 a Glasgow, Escòcia, va ser la científica oblidada que va descobrir el coronavirus a l'any 1964. A través del microscopi va detectar l'agent infecciós amb una mena de corona al seu voltant. Creadora de nous mètodes de diagnòstic i imatge viral, aconseguiria identificar els primers coronavirus humans que mig segle després mantenen en suspens al món. Com a pionera de la microscòpia va desenvolupar una nova tecnologia revolucionària en el camp de la virologia per a diagnosticar infeccions. Els estudis internacionals ens mostren, en aquesta crisi sanitària, com les dones fan menys investigació en general i també en particular sobre el coronavirus. Durant el confinament s'ha eixamplat la bretxa de gènere i són minoritàries les publicacions de dones sobre el Covid19 liderant aquestes investigacions, segons dades publicades per diverses entitats, com l'Institut George per a la Salut Global de la Universitat d'Oxford, que recorda com les dones han estat infrarepresentades durant molt de temps, malgrat els esforços per la igualtat de gènere. Dades similars es troben a les investigacions de la Universitat d'Indiana Bloomington, als Estats Units, que a més apunten com abans de la pandèmia estaven augmentant les publicacions de dones. Altre estudi de la Universitat de Cambridge constata que les dones són només el 12% del total d'autors que estan investigant i publicant sobre temes econòmics relacionats amb el Covid 19. Llavors en uns moments en què la ciència pren una rellevància social, ens troben que les científiques estan amb la dificultat de trencar l'anomenat sostre de vidre per poder aguitar-se al mateix nivell que els seus companys. És necessari incorporar la mirada feminista per abordar les repercussions de la pandèmia de forma transversal, en principi per una qüestió de justícia social i en consonància amb l'objectiu número 5 sobre la igualtat de gènere dels 17 objectius del Desenvolupament Sostenible de Nacions Unides. Però també és necessari per rigorositat. Si les dones estan fent menys investigació sobre el Covid, aquest fet té les seues

⁵ Organisme especialitzat de les Nacions Unides sobre el treball i les relacions laborals.

conseqüències a causa de múltiples implicacions que apuntem a continuació. En principi pel propi avanç de la ciència i en particular del coneixement sobre el coronavirus, una malaltia que afecta de forma diferent a hòmens i dones tant en els seus efectes físics com a socials. Són necessàries dades disgregades per sexe i gènere si volem tindre una imatge completa de les dimensions clíniques i epidemiològiques del Covid 19. La metodologia, l'estudi i les conclusions d'un treball científic sabem que depenen en bona mesura dels seus autors i la probabilitat de tenir-se en compte el sexe als estudis, està en relació amb la participació dels dos sexes. Quan els equips són diversos s'arriben a solucions més sostenibles, a una millor comprensió dels problemes, més idees creatives, respostes més eficaces, una major salut global, i no incloure la diversitat pot distorsionar la realitat i propiciar la invisibilitat. Tot això a l'àrea sanitària contrasta amb el fet paradoxal de ser les dones la força sanitària major en tot el planeta. La pandèmia podia haver sigut l'oportunitat per a visibilitzar a les dones, segons Zulema Altamirano, directora de la Unitat de Dones i Ciència del Ministeri de Ciència i Innovació, quan fa menció d'un estudi sobre experts, de la Universitat Rey Juan Carlos I a l'any 2018⁶, segons el qual, ara en la pandèmia, per cada dona experta surten tres hòmens. Llavors la visibilitat de les dones científiques ha estat menor i també de forma especial en les comunicacions sobre el Covid. La ciència fa l'advertència del nombre de dones en els grups d'investigació, i resulta poc encoratjador segons els estudis de la Universitat Rovira i Virgili i l'informe de la Unitat de Dones i Ciència.

On estan les científiques durant el Covid 19? El CSIC, a les àrees de Biologia i Biomedicina, les quals s'ocupen fonamentalment del coronavirus, només una tercera part dels investigadors principals són dones. En el cas de la medicina és major la presència però en el nou Grup de Treball Multidisciplinari, que ha assessorat al govern en matèria científica i conseqüències futures del Covid, és també minoritari. Finalment al comitè per al coronavirus, creat pel comitè espanyol de Matemàtiques, encara ho és més. És preocupant aquesta escassa participació en l'origen i decisions importants ja que la percepció de la realitat entre els gèneres, no és la mateixa. Com que les formes d'afectar la pandèmia són diferents i les necessitats també ho són, aquestes diferències han de considerar-se a l'hora de dissenyar com combatre la malaltia i com eixir de la crisi. Les dones haurien d'estar incorporades en condicions d'igualtat en tots els organismes assessors i de presa de decisions sobre la pandèmia i l'eixida de la crisi, i s'afegeix al fet que durant els últims 20 anys, la bretxa de gènere es tanca molt lentament. Una presència que també ha sigut baixa mediàticament en premsa, en televisió. No hi ha una política explícita al respecte. De vegades també es mostren menys divulgadores i insegures. Tot plegat invisibilitza les seues veus i pot frenar les seues carreres i també una menor promoció davant l'exigència de la meritocràcia. Per un altra part, segons les dades de l'ONU, les dones que treballen en l'atenció al públic en els sistemes sanitaris i socials, els més relacionats amb el coronavirus, és la més nombrosa.

6

<https://www.ciencia.gob.es/portal/site/MICINN/menuitem.edc7f2029a2be27d7010721001432ea0/?vgnextoid=fa1b7f262e274710VgnVCM1000001d04140aRCRD&vgnextchannel>

3.2. Escletxa de gènere en la ciència: cures i teletreball en temps de pandèmia

Les carreres científiques han estat construïdes des de la base patriarcal. No es té en compte la maternitat per a les dones científiques que volen ser mares ni les cures per a les dones científiques que no són mares i que tenen altres realitats com per exemple la cura de familiars. Aleshores, la conciliació es fa difícil en un context com és l'acadèmic i el científic, on la meritocràcia, una forma de govern basada en els mèrits i en la competència, oblida i relega als margens el cuidar-nos. La meritocràcia està regida per l'expressió anglesa *publish or perish* (publicar o morir) segons la qual la publicació es torna imprescindible per a aconseguir l'acreditació, promocionar-nos i mantindre'ns laboralment. La pandèmia ha tornat a ser un exemple de com les dones, durant el moment de confinament, han publicat menys que els homes, minvant la producció científica de les acadèmiques la qual cosa revela que les dones han assumit en major mesura, les cures dels fills i filles i familiars així com les tasques de la casa. Aquest percentatge i la seua davallada demostren el canvi de productivitat publicant menys en temps de pandèmia les dones:

Articles publicats 2019 2020

Dones 31.7 % 26.6%

Homes 68.3 % 73.4%

Font Inno, Rotundi & Piccialli, 2020, citat en la taula rodona per Villar-Aguilés, Alícia

D'altra banda, no hem d'oblidar que el biaix de gènere es sosté per altres limitacions per a les dones com són la *Motherhood penalty*, terme sociològic que fa referència a la "penalització" en la carrera científica per la maternitat, el sostre de vidre, concepte que fa referència a les barreres invisibles que dificulta a les dones a ascendir en la seua carrera professional fins als càrrecs de més responsabilitat, així com el *sòl fangós*, terme que explica la realitat per la qual moltes dones tenen nombroses dificultats per poder abandonar l'esfera privada d'àmbit domèstic cap a l'espai públic i que impedeix el seu accés al mercat laboral. Alícia Villar-Aguilés, professora de Sociologia de la Universitat de València, posà el focus a l'inici de la pandèmia en la necessitat d'analitzar les dades sobre la incidència del virus des de la perspectiva sociològica i de gènere, degut a l'impacte unidimensional únicament amb termes de salut i atenció sanitària sols en homes i en les residències de gent major. Tenint en compte aquestes dues perspectives, la investigació que ha realitzat la professora Villar-Aguilés ha posat el focus en la incidència del virus en les dones, investigació que ha sigut publicada a la revista *Mètode*⁷. Segons aquesta investigació, les dones, des del seu tradicional rol de gènere com a cuidadores, pateixen diferents factors de risc per la seua posició social i per la persistència de la divisió sexual del treball, la qual os'ha vist reforçada per la pandèmia. Els següents percentatges extrets de la seua investigació demostren com el rol de cuidadores exposa a les dones més al virus:

⁷ Villar-Aguilés, Alícia: "Les dones i la Covid-19. Notes sobre la incidència del virus amb perspectiva de gènere", *Mètode*, núm. 107, Universitat de València, València, 2021.

Contacte estret amb cas covid – 63%
Contacte amb persones amb infecció respiratòria aguda – 63%
Visites a centre sanitari – 60%
Professional sanitari – 78%

El treball de les cures encara és molt invisibilitzat. És el treball que sosté la vida i la pandèmia l'ha posat com a imprescindible. D'altra banda, una altra de les conseqüències de la pandèmia ha sigut l'augment de casos de violència de gènere i l'aparició de la violència de control en les dones que durant el confinament s'han quedat atrapades amb el seu agressor, qui ha pogut exercir d'una manera extrema i molt més lliure el control sobre elles. Si comparem dades entre maig del 2019 i maig del 2020 l'augment de telefonades al 016 ha sigut del 41% distribuït de la següent manera entre les tres províncies:

València – 12.4%
Alacant – 44.1%
Castelló – 65.5 %

Les dones ateses als centres valencians Dona 24 hores han augmentat un 70%, un augment molt significatiu. D'altra banda i segons els indicadors socials del seguiment de les mesures de seguretat covid19 en dones i homes, podem concloure per les distàncies considerables percentuals, que les dones també cuiden col·lectivament al ser més prudents per frenar el virus de la pandèmia. Les dones estan cuidant més al col·lectiu de la societat en el seu conjunt:

Limitar contactes – 86% (dones) 78% (homes)
Desinfecció de mans – 90% (dones) 83% (homes)
No donar la mà ni besar – 82% (dones)
78% (homes)

La investigació de la professora Villar-Aguilés conclou assenyalant que la pandèmia ens ha posat un mirall davant nostre com a societat i ha posat com a imprescindible el treball de les cures ja que per a avançar com a societat ens hem de cuidar, protegir i acompanyar. A més, la pandèmia ha remarcat les desigualtats que existeixen des d'una perspectiva interseccional mitjançant la qual podem entendre la desigualtat en tota la seua complexitat en les seues vessants socials, econòmiques, ètiques i territorials.

4.- Conclusions i recomanacions

L'estudi de la pandèmia ha posat en relleu les diferents conseqüències i impactes ocasionats, la qual cosa ha fet que ens mirem com a societat:

- Com ha afectat de diferent manera en funció de la transversalitat i quines han sigut les diferències tenint en compte el sexe i el gènere.

- Ens ha permet analitzar la situació de les dones investigadores i les càrregues patriarcal a les quals es veuen sotmeses, anteriorment descrites.
- També ha evidenciat les dificultats per a desenvolupar les activitats d'investigació, lideratge i meritocràcia, davant la transmissió de limitacions associades a rols de gènere encara arrelats i vigents.
- Ha posat de manifest com les professions vinculades a les cures, tan necessàries en aquests temps són altament feminitzades: metgesses, infermeres, personal sociosanitari, de neteja i de cures en les residències de les persones majors, infrarepresentades en la presa de decisions.
- Com ens alerta davant la possibilitat de succeir un retrocés en el camí i èxits cap a la igualtat a causa de la vulnerabilitat i l'esdevindre de situacions que poden provocar violència.

Per aquestes qüestions abans exposades, el Consell Valencià de Cultura recomana:

- La necessitat d'introduir Plans d'Igualtat en els centres I+D+I que faciliten la conciliació i la corresponsabilitat amb la finalitat de no perdre els talents de les dones.
- Les dones investigadores científiques han de formar part d'equips d'investigació científica en general de manera proporcionada i ara en particular en les investigacions sobre el Covid 19. Estar presents als lideratges mitjançant accions positives que faciliten la productivitat i reduïsquen la discriminació; els equips d'investigació han de ser paritaris.
- La meritocràcia s'ha convertit en una carrera d'obstacles per a les dones que han de conciliar, la qual cosa desemboca en una esclatxa de gènere en la producció científica. Aquesta etapa d'exigència sol coincidir en moments d'investigació postdoctoral, temps en què moltes dones es plantegen la maternitat. La visibilització i la internacionalització de les investigacions implicava abans del confinament nombrosos viatges per l'estat espanyol i també fora de les seues fronteres. El confinament ens ha demostrat que la mobilitat pot ser substituïda per la xarxa d'internet. Aleshores recomanem que aquesta possibilitat es continue contemplant.
- S'ha de treballar per procurar el benestar del personal investigador impulsant mesures que acceleren els progressos i els avanços cap a la igualtat real mitjançant treballs on el recolzament, l'anàlisi i el seguiment de la investigació, tinguen presents les polítiques d'igualtat. En aquesta línia cal impulsar i recolzar les investigacions en salut des de la perspectiva de gènere les quals en alerten de les diferències significatives entre els homes i dones pel que fa a la simptomatologia, diagnòstic, pronòstic i tractament de malalties.

Aquest informe s'enviarà segons el protocol habitual i a les ponents de la taula rodona dones investigadores científiques, "Diàlegs Cultura i pandèmia".